

in sacris hymnis decurrit, cui utique possunt comparari Deuteronomii versus. Verbi gratia duo priores versus cantici supradicti :

*Haazim aschamaim vaadebbera vethismath haareets
imrephi jaaroph kammatar liechi tizal kallal
imrathi.*

aliquam habent similitudinem cum istis tetrametris iambicis (*hymn. missæ in parasceve*) :

Pange, lingua, gloriosi prælum certaminis :
Et super crucis tropæum dic triumphum nobilem.

Quamvis enim ad tetrametrum perfectum desint nonnullæ syllabæ in posteriori versu Deuteronomii et in priori nonnullæ redundant; suavis tamen decurrunt illa sacra iambica imperfecta, quam ista apud Terentium :

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum
(est) lucrum.
Propter suam impotentiam se semper credunt
(negligi).

Trimetra quasi iambica in Psalmis cx et cxi, cum Hieronymo facile concedent, qui hos Hebræos versus legere et intelligere studuerint. Psalmo cx (*vers. 4*) scriptum legitur in Hebræorum voluminibus :

אודה יהוה בכל-לבי
בסוד ישועים ודעה :

Ode Iaho hechol-lelav :
besod jescarim veda.
Confitebor Domino in toto corde :
in concilio iustorum et congregatione.

Psalmo autem cx (*Vers. 1*), eadem versuum species ita decurrit :

אשר-איש ירא את-יהוה
במנוחתו דפן סוד :

Asere ise jare etli-Iaho :
hemitsvohav haphets meod.
Beatus vir qui timet Dominum :
in mandatis ejus volet nimis.

Advertat lector eundem esse sonum vocabulum in fine hujusmodi versuum Hebræicorum : nam *levav* et *veda* unam habent desinentiam sive rhythum late sumptum. Similiter in Psalmo cxi *meod* in vocalem *o* terminatum, eundem habet sonum cum *Iaho*. Ita enim legi debet nomen Dei tetragrammaton; non ut hodie corrupte legitur *Jehova*. His vero versibus iambicis sacris majorem inesse melodiam,

quam sit in metris Catulli, Horatii et aliorum, quis non videat? Terminantur in dictionibus duarum syllabarum, sex habent quasi pedes, vel ut melius dicamus, pedum imagines, tres voces integras sæpius, nec plures in eodem versu retinent; ecquid istud vocas nisi trimetra iambica? Fateantur ergo fastidiosi homines totum psalterium, et omnia Scripturarum cantica poetico quodam characterē esse animata, nec fumos vendidisse Hieronymum cum diceret: *Denique quid psalterio canorius, quod in morem nostri Flacci et Græci Pindari nunc iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet?* Legerat Pindarum, sciebat quid Alcaicum, et quid Sapphicum metrum. Cum Hebræorum eruditissimis colloquia quotidie miscens, ipse linguæ Hebræicæ callentissimus non potuit ignorare quænam sint in libris sacris opera metrica, et quibus legibus metricis adstricta. Quamobrem fides Hieronymo habenda est, potiusquam Scaligero, ejusque reconditoris disciplinæ sectatoribus, qui et ipsi opinionem propriam de metris Scripturarum, ac præcipue psalterii statuentes, totum ordinem pervertunt in sententiis et versibus biblicorum sacrorum, in quibus sæpiissime ordo verborum mysterium est. Unde idem Hieronymus in cap. iii epistolæ ad Ephesios : *Quia ita habetur in Græco, et singuli sermones, syllabæ, apices, puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus : propterea magis volumus in compositione structuraque verborum, quam intelligentiâ, periclitari.* Non sic scriptor nuperus, qui pro libitu sacrum contextum pervertit in Psalmis ii, clxxi et cl, ut poesim rhythmicam in illis inveniat. Tantam viri eruditi libertatem cohibere in prompta esset ex distinctionibus Hebræorum codicum antiquissimis, et ex versiculis per intervalla descriptis in exemplaribus canonis Hebræicæ veritatis; sed hanc disputationem majoribus otis, et alteri tempori reservavimus, contenti hoc loco quædam futuræ domus stravisse fundamenta. Hæc vero quælibet sint, non frivola videantur esse lectori, licet, et mihi ipsi, qui dico, displiceant, sentiens me clausam pulsare januam. Sed legenda cum venia sunt, alioquin potui simpliciter ignorantiam confiteri, et omne studioso-

rum amputare desiderium. Sicut enim a arbitramur saltem parum de metris sacris, perfecta scientia procul sumus : levioris culpæ quam omnino nihil dicere.

EPILOGUS.

Ergo legenda sunt cum pace prolegomena nostra, et conatus nostri favore potius et orationibus adjuvandi, quam spernendi aure malevola, quia carpere et detrabere vel imperiti possunt. Doctorum autem est, et qui laborantium novere sudorem, vel lassis manum porrigere, vel errantibus iter ostendere. Et quid prodest spurantibus labiis, et latratu adversum nos garrire canum : cum simplex et moderata responsio, aut possit te placare si vera est, aut si falsa, leniter a te et placabiliter emendari. Hæc interim propter æmulos, quos censoriam virgulam et multa convicia operi nostro intentare scimus. Cæterum spem, quæ nos tenuit apud æquos ac eruditos lectores nequaquam abieciimus, veniam enim illi nobis facile concedent, si quid peccavimus in editione hujus divinæ bibliothecæ. Idque potissimum si animo ita me comparatum noverint, ut non

multopere criticorum quorundam supercilium pertimescens, benevolis reprehensoribus quibusque parere multum gaudeam. Caveant alii, qui fulmen intentant, ne in alium, quam in fratrem Joannem Martianum tela contorqueant sua : quidquid enim in hac editione Sancti Hieronymi peccatum est, mihi imputandum admoneo. Cæteris sodalibus meis nulla conviciorum tela debent adharere, quia imperitiæ meæ nullatenus participes fuerunt. Bona igitur, si quæ sint, ut vere multa sunt in hoc opere, Patri luminum ut reddas etiam atque etiam rogo. Laudem etiam domno Antonio Pouget, mihi fraternitatis amore et studiis conjunctissimo, debitam non negabis, cum mira dexteritate canones evangeliorum suis locis inveneris restitutos. In cæteris, aut profer meliores epulas, et me conviva utere, aut qualicunque nostra cenacula contentus esto.

LAUS VIRORUM ALIQUOT CLARISSIMORUM

CUM INDICE MANUSCRIPTORUM CODICUM,

ad quorum fidem restituta est divina Hieronymi bibliotheca.

Quæ accepimus, cito et cum fenore reddenda Hieronymus docuit : quia sortis dilatio majorem adhuc usuram parturit. Indicem igitur librorum manuscriptorum, quem pro more recepto ad calcem hujus voluminis conjicere poteramus, hic in fronte apponere volui : ut ex hoc tandem ordine rerum quasi præpostero intelligant omnes sinceram ac præproperam animi nostri gratitudinem erga doctos studiososque homines, quos experti sumus editioni S. Hieronymi impensius faventes. Scio me promisso teneri, ex quo conscripsi prodromum editionis nostræ ; in cujus prior parte animi grati significationem pollicitus sum erga eos, qui aliquod opis aut eruditionis conferrent ad novam editionem operum S. Hieronymi. Ergo tam grandi velut fenore

liberatus exsolvo lubens illa promissa : etsi pro merito humanitatis ac benevolentia quæ sumus obstricti, laus omnis inferior sit.

Et quis digne vicem laudis primum referat eruditissimo domino Jacobo Benigno Bossuet, episcopo Meldensi? Non enim mediocre operam in edenda divina bibliotheca ille nobis dedit, cum laborem nostrum honore tanto sæpius afficere dignatus est, ut dixerit summam ex eo Ecclesiæ Christi utilitatem esse venturam. Præterea quoties animos addidit nobis ad absolvendum opus difficillimum? Quoties vetustissima monumenta nostra oculis curiosis ac benignis perlustrare voluit, ut testis esset fidei et diligentie nostræ oculatus? Manuscriptos quidem libros, quibus carebat, communicare

non potuit; sed haud impar praestitit beneficium, dum codicum nostrorum vetustatis merito et dignitate praestantissimorum approbator accessit apud omnes pios ac studiosos. Talem utique post summum Mœcenatem, pontificem dico Romanum, ambibat Hieronymus noster patronum, in qua dignitas episcopalis cum scientia pietateque conjuncta potens esset exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere: arguere autem, nunc eruditissimis lucubrationibus hostes Ecclesiae profligando, nunc luxuriantes imperita temeritate quosdam catholicos scriptores a libris edendis cohibendo. Ea brevier commemorare oportuit, ut indicaremus posteris, sapientissimum supradictum virum nobis ubique benevolentiam, Hieronymo item nostro perpetuum observantiam exhibuisse.

Indicem jam mss. codicum textentes ab exemplaribus canonis Hebraicae veritatis exordimur: quia ad eorum praecipue fidem, primam nobilioremque divinae bibliothecae partem edidimus. Sex autem, ni fallor, nati sumus id genus exemplaria, quatuor quae totum dividunt vetus testamentum per tres ordines, qui conceptis verbis tales habent inscriptiones in mss. codicibus: *Incipit primus ordo, legis; incipit secundus ordo, prophetarum; incipit tertius ordo, hagiographorum*. Codices illi sunt, unus insignis Ecclesiae Narbonensis, alter Ecclesiae Carcassonnensis, tertius monasterii hujus S. Germani a Pratis, quartus bibliothecae illustrissimi Domini de Mesmes, in curia Parisiensi praesidis. Inter quatuor illa exemplaria, Memmianum perfectius est et absolutissimum; nihil enim in eo mutilum est aut lacerum, quia summa semper diligentia conservatum est, tum propter antiquitatis dignitatem, tum propter elegantiam et pretium scriptorae aureae atque argenteae, qua plurimae partes libri describuntur. Non habet ille codex marginalia scholia Hebraei antiquissimi supra memorati; sed eorum loco infinitas retinet variantes lectiones praefationum Hieronymi et sacri concilii. Incredibilis est humanitas ac benevolentia laudati superius illustrissimi praesidis, qua semper nos exceptit ad eum venientes. Neque vero codicem suum extra propriam domum sinit asportari, propter jusjurandum nempe quo se ac parentes suos dicit esse obstrictos, ne liber ille manuscriptus aliquo circumferatur. Serius ad nos libri hujus notitia pervenit; jam enim duos integros ordines sive duas partes

canonis edideramus, cum ex lectione ejusdem citationis didici librum Danielis scriptum reperriri in Memmiano ms. codice, non cum aliis prophetis, sed post libros Salomonis. Unde statim intellexi exemplar ibi esse canonis Hebraicae veritatis; quia in solo canone Hebraicae veritatis Daniel propheta describi solet post librum Cantici canticorum, et ante Paralipomena. Nec me fefellerit opinio mea, invenimus namque perfectissimum canonis exemplar in codice illo Memmiano: quem nonnulli studiosi alio quidem nomine satis triverant, sed canonem coram habentes minime videbant. Exemplaris Narbonensis nihil contulimus praeter praefationes Hieronymi; est enim integra prima parte mutilum, incipiens ab Isaia propheta, quem, ni fallor, propter usum chori reposuerunt successu temporum, ante librum Judicum. Alii consequentes libri nativum canonis ordinem retinent, ut suis locis notavimus. Eum codicem mihi perhumaniter communicarunt honestissimi aequae ac nobilissimi Ecclesiae Narbonensis canonici. De Carcassonnensi codice abunde satis diximus in prodromo S. Hieronymi. Sed hoc etiam adjiciendum, canonem illum in libris prophetis nonnulla habere scholia marginalia Hebraei critici, quae absunt in canone nostro San-Germanensi; sicut e contrario canon San-Germanensis multa aliis locis retinet hujusmodi scholia, omissa in codice Carcassonnensi. Tria exemplaria jam dicta Memmianum, Carcassonnense, et San-Germanense scripta sunt eodem tempore, et si expertis credimus, ante octingentos annos. De Memmiano nullum potest superesse dubium, quia jussu Theodolphi Aurelianensis episcopi scriptum esse perhibetur.

Aliud exemplar canonis Hebraicae veritatis suppediavit nobis bibliotheca regia, illudque antiquissimum et optima nota: quod etiam si non habeat inscriptiones trium ordinum, ut quatuor alia nunc laudata, nulli tamen posthabendum puto. In duobus magnis voluminibus descriptus est ille canon, cui primum volumen notam habet numericam 3563, complectiturque priores duos ordines, legis scilicet et prophetarum. Secundum volumen num. 3564 continet ordinem hagiographorum: in quo ultimo canonis ordine excerptor libri interposuit libros *Sapientiae* et *Ecclesiastici* post volumina Salomonis. Verum pristino librorum ordini ut librum Danielis restitueret, post interpolata volumina Sap. et Eccl. iterum non mediocrem partem

Cantici canticorum descripsit, et consequenter Danielelem prophetam, eo modo quo legitur in veris et genuinis canonicis Hebraicae veritatis exemplaribus. Similem habuimus in bibliotheca San-Germanensi codicem mss. sed major pars nobis perijt; cum nihil integrum nobis supersit praeter librum Proverbiorum Salomonis, et libros Paralipomenon Esdræ, et Esther cum obelis in fine voluminis. Porro regii canonis H. V. copiam nobis fecit praepositus regiae bibliothecae honestissimus dominus Camillus le Tellier, abbas Sancti Petri de Burgolio.

Ad editionem ejusdem canonis Hebraicae veritatis alios quam plures habuimus mss. codices sacrorum biblicorum, qui veram retinent versionem Hieronymi cum ejusdem praefationibus, Psalterium praecipue ex Hebraeo Latine versum a s. doctore restitutum est ad finem decem praestantissimorum et antiquissimorum mss. exemplarium: nam praeter canonis exemplaria recensita, aliis sex uti licuit, uno Vaticano, altero Augustinianorum Burdigalensium, tertio monasterii S. Michaelis in periculo maris, quarto bibliothecae Sorbonicae, quinto Corbeiensis. Vaticanus codicis variantes lectiones collegit, et Parisios ad me misit dominus Claudius Estiennot, congregationis nostrae procurator generalis in curia Romana: qui cum sit studiosissimus et vere *philologus*, nullum non movet lapidem ad operam nobis praestandam in editione sanctorum patrum. Augustinianum exemplar Burdigalense mihi communicaverunt r. pater Paulus, et r. p. Corneille. Summa humanitate supplicasse nos complexus est dominus Chevillier, custos bibliothecae Sorbonicae diligentissimus. Ab illo accepimus psalteria Hieronymi mss. quae curiosissima sunt, nostraeque editioni haud parum proferunt, quamvis ante annos tantum quadringentos scripta videantur. Eminentissimi cardinalis de Boxi benevolentiae ac humanitati admirabili multum me debere profiteor: nam e sua bibliotheca Narbonensi et libros editos et manuscriptorum, quotquot volui mecum asportare in nostrum Crassense monasterium, eximia liberalitate permisit. Eandem libertatem similiter mihi concessit D. Pontelier,

prior monasterii Fontis Frigidi, ordinis Cisterciensis; qui summe in nos semper officiosus fuit. Si putem rr. patribus Celestiniis et Carthusianis Avenionensibus gratias a me referri posse, non sapiam: incredibile enim est quantum in nos humanitatis et amicitiae largirentur affectum, dum ab eis postulavimus quam plures mss. codices biblicorum sacrorum. Nec praetermittendus nobis est Nicolaus Faber, vir sapientissimus ac religiosissimus, qui volumen biblicum in bibliotheca Avenionensis collegii societ. Jesu perlegendum tradidit; e quo nonnulla citavimus in notis nostris ad praefationes Hieronymi. Ceterum ut ad Parisienses amicos redeat laus nostra, veniat nunc in hunc censum Franciscus Desmarès, Antonii Allem ex Ludovica filia nepos: de eo namque jure dicitur *solus est homo amico amicus*. Non sufficit sincero huic pectori cuncta quae possidet, edita atque inedita, liberalissime nobiscum communicare: aliena undique conquiri, instat opportune, importune; et si quod nostris consiliis et editionibus accommodatum invenerit, animum statim prodit maxima voluptate perfusum. Similem amicitiae affectum et officium experti sumus, in r. patre Ildefonso Sarrazin ordinis Cluniacensis: nam eodem procurante decem volumina mss. operum S. Hieronymi, Parisios deportata sunt e celebri monasterio abbacie Cluniacensis: quae quidem volumina antiquissima et praestantissima, non parum conferunt ad restitutionem omnium fere lucubrationum s. doctoris. Nonnullos Hebraeos codices mss. biblicorum perhumaniter nobis etiam commodarunt religiosi ac docti presbyteri congregationis oratorii Parisiensis; apud quos asservatur hujusmodi librorum non parva copia. Hi sunt, si bene meminimus, quibus grates persolvendae erant in fronte divinae bibliothecae: quia huic edendae multum profuerunt, communicatis vel commodatis exemplaribus mss. supra citatis. Veniet tempus quando in aliis voluminibus laudes prosequemur Joannis Harduini societatis Jesu presbyteri, p. Jacobi Hommey Augustiniani, et aliorum eruditorum virorum, qui cum illis aliquid officium in nostrum Hieronymum conferre voluerunt.

SELECTA VETERUM SCRIPTORUM TESTIMONIA

DE

HIERONYMIANIS VERSIONIBUS LATINIS SS. BIBLIORUM.

Augustini ex cap. 43, lib. xviii de civitate Dei.

Quamvis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus et omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium easdem Scripturas converterit. Sed ejus tam litteraturam laborem quamvis Judæi fateantur esse veracem: Septuaginta vero interpretes in multis errasse contendunt, etc.

Ejusdem lib. iv de doctrina christiana, cap. 7, num. 15.

Non autem secundum Septuaginta..., sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium, presbytero Hieronymo, utriusque linguae perito, interpretante translata sunt.

Ejusdem ex epistola 71, alias 10, ad Hieronymum.

In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job a te interpretatum, cum jam quamdam haberemus interpretationem tuam ejusdem propheta ex Græco eloquio versam in Latinum; ubi tamen asteriscis notasti quæ in Hebræo sunt, et in Græco desunt, obelis autem quæ in Græco inveniuntur, et in Hebræo non sunt: tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula, singulas stellas videamus; significantes, eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse.

Ejusdem ex epist. 82, alias 19, ad Hieronymum.

Ideo autem desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut et tanta Latinorum interpretum, qui qualescunque hoc ausi sunt, imperitia careamus; et hi, qui me invidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando, si fieri potest intelligant, etc.

Ejusdem ex epist. 71, alias 10, ad Hieronymum.

Proinde non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quo evangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla offensus est, cum Scripturam Græcam contulerimus. Unde si quisquam veteri falsitati contentiosus faverit, prolatis collatisque codicibus, vel doctur facili-

lime, vel refellitur. Et si quædam rarissima merito movent, quis tam durus est qui labori tam utili non facile ignoret, cui vicem laudis referre non sufficit?

Prosperi Aquitani lib. de ingratia, cap. 2.

Tunc etiam Bethleem præclari nominis hospes, Hebræo simul et Græco, Latioque venustus Eloquio, morum exemplum, mundique magister Hieronymus libris valde excellentibus hostem Dissecuit, etc.

Idatii episcopi in chronico.

Hieronymus, qui supra, præcipuus in omnibus, elementorum quoque peritissimus Hebræorum, in lege Domini, quod scriptum est, diurna nocturna quoque meditatione continuus, studia operis sui reliquit innumera.

Marcellini comitis in chronico.

Hieronymus apud Bethleem oppidum degens, ubi et monasterium sibi condidit, et alia multa ecclesiastica litteris quoque Hebraicis edoctus scripsit.... Catholicis quidem inexpugnabilis Ecclesie turris, hereticis autem omnibus infatigabilis hostis, tam proposito vitæ suæ, quam librorum a se editorum assertionibus depugnans.

Gennadii in vita S. Hieronymi ex tom. IV vel. analect. et ex quam pluribus mss. codicibus.

Veramenimvero hunc ego felicem dixerim, hujus fuge eventum corrigentis, Christi iudicio dispensatum, quia pravorum hominum persecutionibus paratum fore existimo: scilicet, ut Romana Ecclesia Petri insituta regimine, omniumque veteris testamenti librorum edocta veritate, Christo Deo volente, et Hieronymi speciali studio desudante, Hebraicam quoque habeat veritatem, et Græcorum quorundam levitas, quæ sibi Romanos a se omnes Scripturas divinitus inspiratas accepisse laudabat, eos habere quod non habet, recognoscat.

Christi itaque gratia Hieronymus fidem adeptus, litterisque Græcis ac Latinis atque Hebraicis

doctus, cuncta Hebræorum volumina, quæ in canone continentur ex veteri testamento, vera editione in linguam Latinam vertit, eaque omnia commentatus est.

Ejusdem de viris illustribus cap. i in ms. Corbeiensis, et tom. II veterum analectorum.

Hieronymus noster, litteris Græcis ac Latinis Romæ apprime eruditus..., litteris quoque Hebraicis atque Chaldaicis ita edoctus, ut omnes veteris testamenti libros, ex Hebræorum scilicet codicibus, verterit in Latinum: Daniele quoque prophetam Chaldaico stylo locutum et Job justum Arabicum, in Romanam linguam, utrumque auctorem perfectam interpretationem mutaverit. Matthei nihilominus evangelium ex Hebræo fecit esse Romanum.

Idem legitur in ms. codice Colbertino num. 2807, qui post eloquium Hieronymi, quod epitaphium vocat, subdit ista: Hæc sunt verba auctorum de beato Hieronymo presbytero. Explicit epitaphium.

Cassiodori lib. de institutione div. lit. cap. 21.

Beatus etiam Hieronymus, Latine lingue dilator eximius, qui nobis in translatione divinae Scripturæ tantum præstitit, ut ad Hebræum fontem pene non egamus accedere, quando nos faecundie suæ cognoscitur ubertate satiasse.

Ejusdem eodem libro de inst. div. lit. cap. 15.

Quod si tamen alia verba reperiuntur absurde posita, aut ex his codicibus, quos beatus Hieronymus in editione Septuaginta Interpretum emendavit, vel quos ipse ex Hebræo transtulit, intrepide corrigenda sunt.

Gregorii Magni præfat. exposit. moral. in Job.

Novam vero translationem dissero; sed ut comprobationis causa exigit, nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo: ut quia Sedes apostolica (cui, auctore Deo, præsideo) utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque fulciatur.

Ejusdem lib. xx moralium, cap. 23.

Sed quia hæc nova translatio ex Hebræo nobis Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: et oportet ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur.

Isidori Hispanensis lib. vi originum, cap. 3.

Presbyter quoque Hieronymus, trialinguarum peritus, ex Hebræo in Latinum eloquium

easdem Scripturas convertit, eloquenterque transfudit. Cujus interpretatio merito ceteris antefertur: nam est verborum tenacior et perspicuitate sententiæ clarior.

Ejusdem lib. i de offic. eccles. cap. 12.

De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras Scripturas convertit: ejus editione generaliter omnes Ecclesie usquequaque utuntur; pro eo quod veracior sit in sententiis et clarior in verbis.

Bedæ venerab. in martyrologio prid. calend. octobr.

In Bethleem Judæ depositio sancti Hieronymi presbyteri cujus vita et doctrina ubique in Ecclesiis Christi laudabilis exstat, quomodo divinos libros ex Hebræa lingua in Latinum transtulerit, etc.

Ejusdem præfat. in librum de temporum ratione.

Fixa autem mihi stat sententia, quam a nullo prudentium redarguendam autumo, ut sicut reverendissimus ejusdem Hebraice veritatis interpres obrectatoribus sui operis: Non damno, inquit, non reprehendo LXX, sed omnibus his Apostolos præfero; ita et ego confidenter profiteor, quia non reprehendo veteres chronographos... sed omnibus his Hebraicæ veritatis integram præfero puritatem, cum preeminentissimi doctorum, Hieronymus in libris hebr. quæst. Augustinus in libris de civitate Dei.... comprobant.

Ejusdem lib. eodem de temp. ratione, cap. 66.

Hæc de cursu præteriti sæculi ex Hebraica veritate, prout potuimus, elucubrare curavimus, æquum rati, ut sicut Græci LXX translatorum editione utentes, de ea sibi suisque temporum libros condidere; ita et nos, qui beati interpretis Hieronymi industria, puro Hebraicæ veritatis fonte potamur, temporum quoque rationem juxta hæc scire queamus... Cæterum cunctis in commune suademus, ut sive quis ex Hebraica veritate, quæ ad nos per memoratum interpretem pura pervenisse etiam hostibus Judæis in professo est: sive, etc.

Rabani Mauri lib. ii de instit. clerici. cap. 54.

De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras Scripturas convertit: ejus editione generaliter omnes Ecclesie usquequaque utuntur, pro eo quod veneratior sit in sententiis, et clarior in verbis.

Hæc est Isidoro transcripta Maurus. Vide supra, et lege, veracior pro venerator.

Ejusdem præfat. comment. in libros Regum.

Ibi enim inveniet, quid pater Augustinus, quidve insignis interpres divinatorum librorum Hieronymus senserint.

Ejusdem præfat. comment. in Paralipomena.

Quapropter sciendum est quod inter Scripturas veteris testamenti, præsens historia Paralipomenon non ignobilem locum tenet: de qua divinatorum librorum peritissimus interpres beatus Hieronymus, ita ait, etc.

Trithemii lib. 1. de scriptoribus ecclesiasticis.

Hieronymus presbyter et monachus... vir in divinis Scripturis inter omnes doctores eruditissimus, multarum linguarum peritia insignis, sacre legis interpres, hæreticorum

malleus et expugnator fortissimus. Ille est verus dispensator evangelicus, fidelis et prudens, qui proferens de thesauro suo nova et vetera, dansque in tempore spiritualis iritici mensuram conservis suis, Hebræos superbos spoliavit, humilesque ditavit Latinos.

Inter omnes enim Ecclesiæ doctores nullus plus Hieronymo profuit, qui præter innumera opuscula, vetus testamentum de Hebraico in Latinum transtulit, ac novum ad Græcæ veritatem correxit, atque legendum Ecclesiæ fideliter obtulit.

Ecclesiæ catholice oratione in festo s. doctoris.

Deus, qui Ecclesiæ tuæ in exponendis Scripturis beatum Hieronymum, confessorem tuum, doctorem maximum, providere dignatus es: præsta, quesumus, ut, ejus suffragantibus meritis, quod ore simul et opere docuit, te adjuvante, exercere valeamus. Per Dominum, etc.

SYNOPSIS DIVINÆ BIBLIOTHECÆ

EX EPISTOLA HIERONYMI AD PAULINAM DESUMPTA.

Videlicet manifestissima est GENESIS, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum et gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum.

Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis.

In promptu est LEVITICUS liber, in quo singula sacrificia, imo singule pene syllabæ, et vestes Aaron, et totus ordo Leviticus spirant cœlestia Sacramenta.

NUMERI vero, nonne totius arithmeticæ, et prophetiæ Balaam, et quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

DEUTERONOMIUM quoque secunda lex et evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus. Hucusque Moyses, hucusque pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur.

Jos exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur, omnesque leges dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba plena sunt sensibus. Et (ut de cæteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestus, vel cautius scripserit: Scio, inquit, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum; et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspiciuntur mihi, et non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo (Job xix, 25, 27).

Veniam ad JESUM NAVE, qui typam Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert: transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cœlestisque Jerusalem spiritualia regna describit.

In JEREMIA libro, quot principes populi, tot figure sunt.

RUTH Moabitibus, Isaie explet vaticinium dicentis: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filie Sion* (Isa. xvi, 1).

SAMUEL in Heli mortuo et in occiso Saul veterem legem abolitam monstrat (I Reg. iv, 18; xxxi, 6). Porro in Sadoe atque David novi sacerdotii novique imperii Sacramenta testatur (II Reg. viii, xv, etc. I Reg. xvi, etc. passim).

MALACHIM, id est, tertius et quartus Regum liber, a Salomone usque ad Jeconiam et a Jero-boam filio Nabat usque ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Juda et regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt; si in litteris sensum latentem inspexeris, quindecim paucitas et hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multo aliud quam sonet in littera, præfigurant.

OSEE crebro nominat Ephraim, Samariam, Joseph, Jezrael, et uxorem fornicariam, et fornicationis filios, et adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, et sub veste lugubri viri ad se reditum præstolari.

JOEL filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, cruce, bruchio, locusta, rubigine vastante consumptam; et post eversionem prioris populi, effusus iri Spiritum sanctum super servos Dei et ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, et effusus iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti ab uno usque ad quindecim paulatim et per incrementa latenter, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur.

AMOS pastor et rusticus et ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, et Gazæ, et Tyri, et Idumææ, et filiorum Ammon et Moab, et in septimo et octavo gradu Judæ et Israel? Ille loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samarie monte, et ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ et stantem Dominum super murum litum vel adamantinum et uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus et famem in terram: non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

ABDIAS, qui interpretatur servus Dei, personat contra Edom sanguineum terrenumque hominem; fratris quoque Jacob semper æmulum hasta percussit spiritali.

JONAS, columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad penitentiam revocat, et sub nomine Ninive gentibus salutem nuntiat.

MICHEAS, de Morasthi, oohæres Christi, vastationem annuntiat filie latronis, et obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit judicis Israel.

NAIUM, consolator orbis, increpat civitatem sanguinum, et post eversionem illius loquitur: *Eccc super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem* (Nah. i, 15).

HABACUC, luctator fortis et rigidus, stat super custodiam suam et figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, et dicat: *Operuit oculos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut luxerit, cornu in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus* (Habac. iii, 3, 4).

SOPHONIAS, speculator et arcætorum Dei cognitor, audit clamorem a porta piscium et ejulatum a secunda, et contritionem a collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pileæ, quia contieuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

AGGEUS, festinus et letus, qui seminavit in lacrymis ut in gaudio meteret, destructum templum edificat, Deumque Patrem inducit loquentem: *Adhuc unum modicum, et ego commovebo caelum et mare, et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus* (Agg. ii, 7, 8).

ZACHARIAS, memor Domini sui, multiplex in prophetia, Jesum vestibus sordidis indutum et lapidem oculorum septem, candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis, duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit et a dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, et varios, et dissipatas quadrigas ex Ephraim, et equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur et prædicet, sedentem super pullum, filium asinæ subjugalis.

MALACHIAS aperte, et in fine omnium prophetarum, de abiectione Israel et vocatione gentium: *Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum; et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda* (Malach. i, 10, 14).

ISAIAM, JEREMIAM, EZECHIELEM et DANIELEM quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primum non prophetiam mihi videtur texere, sed evangelium; — secundus virgam nucem et ollam succensam a facie aquilonis (*Jerem.* i, 14, 13), et pardum spoliatum suis coloribus et quadruplex diversis metris necit alphabetum; — tertius principia et finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebraeos ista partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur; — quartus vero, qui et extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius et totius mundi *phylax*, lapidem præcisum de monte sine manibus et regna omnia subvertentem (*Dan.* ii, 34), claro sermone pronuntiat.

DAVID, Simonides noster, Pindarus, et Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

SALOMON, pacificus et amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit et Christum, sanctorumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

ESTHER, in Ecclesie typo, populum liberat de periculo: et interfecto Amane, qui interpretatur iniquitas partes convivii et diem celebrem mittit in posteros.

PARALIPOMENON liber, id est, instrumenti veteris *intraque*, tantus, talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum et prætermisæ in Regum libris tanguntur historie, et innumerabiles explicantur evangelii questiones.

ESDRAS et NEHEMIAS, adjutor videlicet, et consolator a Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros extruunt civitatis; omnisque illa turba populi redeuntis in patriam et descriptio sacerdotum, levitarum, Israelis proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, et tamen non implere quod volui. Audivimus tantum quid nosse quid cupere debeamus, ut et nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore (*Psal.* cxviii, 20). Cæterum illud Socraticum impletur in nobis: Hoc tantum scio, quod nescio.

Tantum et novum breviter testamentum.

MATTHEUS, MARCUS, LUCAS et JOANNES, quadriga Domini et verum Cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus osculati sunt, scintillæ emicant, discurrent fulgura, pedes habent rectos, et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia, tenent se mutuo sibi-que perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocunque eos flatus Spiritus sancti perduxerit.

PAULUS Apostolus ad septem scribit Ecclesias: octava enim, ad HEBREOS, a plerisque extra numerum ponitur. TIMOTHEUM instruit ac TITUM et PHILEMONEM pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto quam pauca scribere.

ACTUS APOSTOLORUM nudam quidem sonare videntur historiam et nascentis Ecclesiæ infantiam texere; sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum (*Coloss.* ii, 14), cujus laus est in evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius animæ languentis esse medicinam.

JACOBUS, PETRUS, JOANNES, JUDAS, septem epistolas ediderunt, tam mysticas quam succinctas, et breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcuiat.

APOCALYPSIS JOANNIS tot habet sacramenta quot verba. Parum dixi et pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil querere. Nonne tibi videtur jam hic in terris regni celestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, et quasi vilitate verborum, que vel vitio interpretum, vel de industria, sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, et in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans et hebes, ut hæc me nosse pollicear et eorum fructus capere quorum radices in cælo fixæ sunt; sed velle fateor. Sedenti me præfero: magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, querens invenit. Discamus in terris quorum scientia nobis perseveret in cælo. Obvius te manibus excipiam, et (ut inepte aliquid ac de Hermagore tumiditate effluam) quidquid quaesieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Euse-

bium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitie, amorem Christi. Nam prudentiam et eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, et herentis in salo naviculæ funem magis præcede quam solve. Nemo renuntiaturus sæculo bene potest vendere quæ contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est: Avaro tam deest quod habet quam quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes (*II Cor.* vi, 10). Victus et vestitus divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende; si non habes, projice. Tollenti tunicam, et pallium relinquendum est (*Matth.* v, 40). Scilicet nisi tu, semper recrastinans, et diem de die trahens, caute et pedetentim tuas possessionunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantum et retia reliquerunt (*Matth.* iv, 20; *Luc.* v, 11). Vidua duo æra misit in gazophylacium, et præfertur Croesi divitiis (*Luc.* xxi, 2, 3). Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse mortuum.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI,

DIVINÆ BIBLIOTHECÆ

PARS PRIMA,

Quæ complectitur canonem Hebraicæ veritatis, cum annotationibus marginalibus Hebræi cujusdam qui tempore Rabani Mauri in scientia legis celebratissimus fuit.

ORDO PRIMUS LEGIS.

PRÆFATIO S. HIERONYMI IN PENTATEUCHUM (1)

AD DESIDERIUM.

Desiderii (2) mei desideratas accepi epistolas, qui quodam prasagio futurorum (3), cum Da-

niele sortitus est nomen, obsecrantis (*Dan.* ix, 23), ut translatum in Latinam linguam de He-

(1) Exegimus hanc epistolam ad tres mss. codices: unum collegii Romani pp. soc. Jesu, et duos qui nunc sunt Vaticane bibliothecæ, alterum Palatinum sub n. 3, alterum Urbanum. In his « prologus », sive « præfatio in Pentateuchum » inscribitur: quod ipsemet Hieronymus hac ipsa præfatione innuit, quanquam lib. ii « contra Rufinum », n. 25, « prologum in Genesim » vocal, eumque ab initio ad finem totidem verbis replicat.

(2) Hic ille Desiderius videtur, ad quem epistola in nostra recensione 17 ab Hieronymo data est. Quotus ille quantusque fuerit, ex eadem intelliges, ubi scientiam ac pietatis, maxime vero eloquentiæ laudibus effertur. Nobis etiam aliquando visus est Romæ in presbyterii gradu meruisse: isque idem esse, cui et S. Paulinus epist. 43 et Severus S. Martini vitam inscripsit.

(3) Iisdem fere verbis cum compellat in modo lau-